

РОЗДІЛ 3. МЕТОДИКИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВИКЛАДАЧА ВИЩОЇ ШКОЛИ З ПРОБЛЕМ ВИКЛАДАННЯ ПРИРОДНИЧИХ ДИСЦИПЛІН

„М’ЯКА” ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ НАВЧАННЯ У ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

Шиян Н.І. (Полтава)

Основними документами, які регулюють реформування освіти в Україні, проголошено профільність як головний чинник перебудови старшої школи. Профільне навчання розглядається як „вид диференційованого навчання, який передбачає врахування освітніх потреб, нахилів та здібностей учнів і створення умов для навчання старшокласників, відповідного до їхнього професійного самовизначення, що забезпечується за рахунок змін у цілях, змісті та структурі організації навчального процесу” [1, 8]. Профільне навчання покликане створити оптимальні умови для виявлення задатків, розвитку інтересів і здібностей кожного школяра, його соціалізації шляхом реалізації сукупності методів, форм та засобів навчання, які ґрунтуються на врахуванні індивідуальних особливостей учнів. Саме такий підхід дозволяє говорити про можливість використання в старшій школі „м’якої” диференціації. Ми обґрунтовуємо „м’яку” диференціацію навчання як вид диференційованого навчання, що базується на створенні в одному класі динамічних груп учнів, які працюють за різнорівневими програмами. Наш підхід до розуміння можливостей „м’якої” диференціації полягає в розв’язанні проблеми вивчення предметів у старшій ланці загальноосвітньої школи на профільному рівні в тому випадку, коли виділення в школі окремого класу для профільного вивчення предмета (тим більше декількох класів) або з низки причин неможливе або вимагає великих фінансових витрат.

Основні положення „м’якої” диференціації:

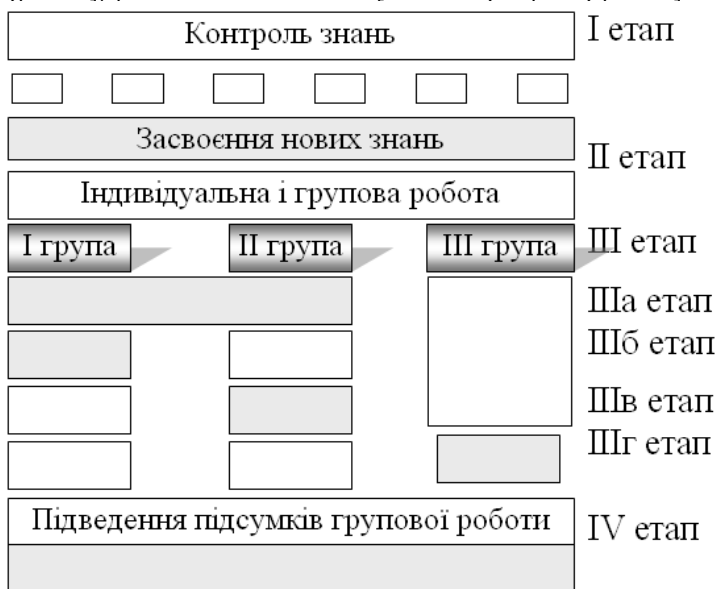
- 1) у класі з кожного предмета (якщо є учні, які вибрали цей предмет як профільний) виділяються групи рівня стандарту, академічного і профільного рівнів;
- 2) учні груп рівнів стандарту та академічного працюють за базовими підручниками, а учні профільних груп – за підручниками для профільних класів;
- 3) до підручників базового й профільного рівнів розробляються дидактичні матеріали чи навчальні посібники, які дають змогу школярам працювати на навчальному занятті (міні-модулі) на вибраному рівні;
- 4) основним видом навчальної діяльності школярів стає самостійна робота;
- 5) учень має право вибирати, на якому рівні буде вивчати даний предмет – базовому чи профільному;
- 6) вибір школярем рівня вивчення предмета дозволяє кожному учневі конструювати власну освітню траєкторію.

На першому етапі навчального заняття проводиться перевірка домашнього завдання, усне опитування учнів, здійснюється підготовка до вивчення

нового матеріалу, його виклад учителем і т.п. На другому етапі виконуються вправи, призначені для закріплення вивченого, використовуються прийоми відтворення засвоєного, коментоване розв'язання задач тощо. Далі, на третьому етапі, школярі виконують завдання самостійно в зошитах, після чого відбувається перевірка виконаних завдань, оцінка знайдених розв'язань, їхня корекція, систематизація та узагальнення засвоєних знань. Відзначимо, що в такій структурі уроку етап III можна назвати головним (вирішальним), оскільки саме його підсумки показують ефективність навчання, а етапи I і II – визначальними, оскільки вони забезпечують успішність головного етапу.

При побудові навчального процесу в умовах „м'якої” диференціації навчання слід урахувувати особливості відмінностей пізнавальної діяльності учнів та передбачити не тільки можливість зсуву за часом початку самостійної роботи, але й різну тривалість цього етапу навчально-пізнавальної діяльності для школярів базових і профільних груп.

Ураховуючи сказане вище, можна запропонувати таку побудову навчального заняття (міні-модуля) (рис. 1). На першому етапі відбувається індивідуальний різнорівневий контроль знань школярів. При цьому рівень С оцінюється в 12-бальній шкалі кількістю балів від 4 до 6 [середній (репродуктивний) рівень]; рівень В – від 7 до 9 балів [достатній (конструктивно-варіативний)рівень]; рівень А – 10-12 балів [високий (творчий) рівень].

– самостійна робота, – робота з учителем

Рис. 1. Структура міні-модуля

Другий етап – засвоєння нових знань – спільна робота вчителя зі всіма учнями класу з оволодіння матеріалом, що вивчається. Її кінцева мета полягає в підготовці учнів до самостійного виконання навчальної діяльності. Цей етап триває до тих пір, поки учні профільної групи (III група) не виявляться підготовленими до самостійного виконання завдань. На третьому (а) етапі учні третьої (профільної) групи приступають до виконання самостійної роботи.

Зміст цієї роботи орієнтований на закріплення засвоєваних знань і формування вмінь та навичок. Крива наростання складності завдань – достатньо стрімка, однотипних завдань мало. На цьому ж етапі учні груп рівнів стандарту та академічного під керівництвом учителя продовжують підготовку до самостійної роботи. Це може бути повторний виклад, роз'яснення окремих фрагментів або всього масиву нового матеріалу, відтворення учнями формулювань вивчених визначень, правил, властивостей, виконання завдань під безпосереднім контролем учителя, коментоване виконання завдань і т.п. Цей етап продовжується до тих пір, поки учні цих груп не виявляться підготовленими до самостійного виконання завдань.

III б етап – учні другої групи (академічного рівня вивчення предмета) приступають до виконання самостійної роботи, а учні першої групи (рівня стандарту вивчення предмета) продовжують працювати з учителем, який виконує іншу роль – консультанта. Для учнів груп рівня стандарту крива наростання складності завдань більш полого, а однотипних завдань дещо більше. III в етап – учитель починає працювати з академічною групою, а учні групи стандарту переходять до виконання самостійної роботи. Тут реалізується ще одне „прокручування” матеріалу, що вивчається, з метою більш міцного закріплення його основних положень у свідомості учнів. Як методичні прийоми навчання можуть використовуватися ті ж, що і на попередньому етапі. Проте при їхньому використанні акцент повинен робитися на спроби виконання завдань при безпосередньому контролі вчителя. На III г етапі учні груп рівня стандарту та академічного працюють самостійно, а учні профільної групи – з учителем: пояснюють виконані завдання, у режимі діалогу розв'язують проблеми, що виникли, вчитель пояснює матеріал, що є в профільному курсі, але не вивчається в базовому. Розв'язання повинні бути перевірені, наявні помилки виправлені, а причини, що їх породжують, усунені.

В окремих випадках структура заняття може бути змінена. Якщо в учнів якоїсь групи, наприклад профільної, виникли труднощі у виконанні завдань, учитель може спочатку надати допомогу цій групі учнів, а потім почати працювати з групами рівня стандарту та академічного.

„М'яка” диференціація навчання має, на наш погляд, наступні переваги:

1. Кожен учень зможе вивчати матеріал різного обсягу та складності відповідно до власних бажань, уподобань і майбутніх професійних намірів.
2. При засвоєнні навчальної програми створюються рівні стартові можливості для всіх учнів: кожен учень може працювати згідно зі своїми здібностями, дістає можливість пережити почуття задоволення від навчальних успіхів.
3. В учнів різних груп не виникає негативних емоцій, адже вони самі вибирають рівень складності матеріалу, причому, з різних предметів вони працюють на різних рівнях складності, а отже, й у різних групах – рівнів стандарту, академічного чи профільного.
4. В учнів, які цікавляться тим чи іншим предметом, з'являється можливість випереджаючого навчання для більш глибокого вивчення окремих предметів. Учень у профільній групі повинен докладати більше зусиль при навчальній діяльності, внаслідок чого зводяться до мінімуму недоліки класно-урочної системи, зумовлені нудьгою і слабким розумовим навантаженням одних і переваженням інших.
5. З'являється можливість на всіх етапах навчання більш об'єктивно оцінити успіхи й недоліки в розвитку кожного учня, розкрити їхні причини.

Таким чином, „м'яка“ диференціація навчання дає змогу поєднувати навчання як нормативно-доцільну діяльність суспільства і навчання, як індивідуально значиму діяльність окремої дитини. Її зміст, методи, прийоми спрямовані на те, щоб розкрити і використати суб'єктивний досвід кожного учня, допомогти становленню особистісно доцільних способів пізнання шляхом організації цілісної навчально-пізнавальної діяльності.

Змодельована „м'яка“ диференціація навчання виконує функції самоорганізації школяра до роботи на максимальному високому рівні складності з профільних дисциплін, на академічному рівні з дисциплін цієї ж освітньої галузі і на рівні стандарту з інших освітніх галузей. Вона передбачає гуманізм, психологічний комфорт учасників навчально-виховного процесу, забезпечує внутрішню свободу особистості як основу її активності, сприяє розвитку індивідуально-особистісних якостей школяра.

Література

1. Концепція профільного навчання в старшій школі // Інформаційний збірник Міністерства освіти і науки України. – 2003. – № 24. – С. 3-15.
2. Корсакова О.К., Трубачева С.Е. Зміст сучасної шкільної освіти: Дидактичний аспект. – К.: ФАДА, ЛТД, 2003. – 56 с.

МЕТОДИКА ОРГАНІЗАЦІЇ РОБОТИ УЧНІВ З ПІДРУЧНИКОМ

Шмалей С.В. (Херсон)

Аналіз історичного розвитку освіти свідчить, що розуміння вченими значущості формування навичок користування навчальною книгою були відомі ще за часів Платона, Аристотеля. Проблеми книжного навчання приділяли увагу відомі діячі, починаючи з епохи Київської Русі (Володимир Мономах, Ярослав Мудрий), видатні педагоги, психологи минулого (І. Зверев, П. Могила, Г. Сковорода, Б. Грінченко, І. Огієнко, К. Ушинський, Я. Чепіга, Г. Ващенко, С. Русова, Г. Костюк, В. Сухомлинський) [2].

Отже, підготовка педагога до організації творчої співпраці вчителя та учня у процесі навчально-пізнавальної діяльності з використанням методичного потенціалу інформаційних джерел, основних положень теорії вдосконалення професійної компетентності вчителя, надання практичних рекомендацій щодо організації самоосвіти вчителів активно вивчалася Н.М.Бурінською, В.Ф. Паламарчук, Л.Б. Паламарчук, О.Я. Савченко, А.В. Степанюк та іншими. З'ясовано, що функції шкільного підручника як основного засобу навчання досить повно розкриваються дидактами та методистами. Наголошується що, систематичне застосування підручника впливає на якість навчання учнів, сприяє активізації пізнавальної діяльності, визначенню навчальної траєкторії школяра (навчання, виховання, розвиток). У працях психологів наголошується на важливості відповідності підручників віковим індивідуальним можливостям учнів, на врахуванні: прийомів організації фронтальної, індивідуальної, групової роботи, формуванні мотивів, які спонукають школярів до навчання [4,5].

У дослідженнях Т.І. Шамової Г.М. Шемякіної, Г.І. Щукіної, присвячених організації активної навчально-пізнавальної діяльності учнів, підвищенню їх інтересу, підручнику відводиться роль важливого засобу навчання. Водночас проведений аналіз психолого-педагогічної літератури дозволив встановити нерозкриті питання щодо визначення проблеми використання методичного